

Jumalanpalvelus ja sakramentaalinen elämä digitaalisten välineiden kautta pandemian aikaan

Professori Dirk G. Lange, LML | 24/3/2020

Käännös: Timo Helenius, Tomi Karttunen, Terhi Paananen, Kati Pirttimaa

Liturginen kriteeri

Pandemian aikaisen jumalanpalveluselämän mahdollisimman hyvän organisoinnin ja rakentamisen keskeisin kysymys on jokaisessa tilanteessa sama: **miten liturgia välittää evankeliumin tälle ajalle, tässä kontekstissa?** Tämä kysymys (ja siihen annettu vastaus) on määrittävä arviointiperuste omalle jumalanpalveluksellemme ja jumalanpalveluksen muotoa koskevalle liturgiselle järjestykselle.

Kriteeri on mahdollista sanoittaa kuten Martti Luther teki kommentoidessaan uusia ja ajankohtaisia jumalanpalveluskäytäntöjä omana aikanaan (1526): ”Joillakin on mitä parhaimmat tarkoitusperät, mutta toisilla ei ole kuin halu tuottaa jotain uutta vain siksi että he voisivat loistaa ihmisten edessä johtotähtinä pikemminkin kuin tavallisina opettajina.”*

Meitä ei ole kutsuttu olemaan ”johtotähtinä” vaan toimimaan tavallisina opettajina ja, lisäksi tähän, käytännön työntekijöinä, jotka kysyvät syvästi liturgisen kysymyksen, evankeliumiin liittyvän kysymyksen: Mitä evankeliumi on tässä hetkessä? Ja kuinka se ilmaistaan liturgiassa? Kohdistaaako liturginen soveltaminen (tai innovaatio) huomion ”minuun” liturgiaa johtavana tai sitä suunnittelevana vai osoittaako se evankeliumiin eli Jeesukseen keskellämme?

Sakramentit ja kehollisuus

Tässä kirjoituksessa on tarkoitus keskittyä joihinkin välttämättömiin ydinvalintoihin, jotka on tehtävä. Ne koskevat erityisesti pappeja *sanan ja sakramenttien* palvelutehtävässä.

Näinä aikoina on toistuvasti esitetty kysymys virtuaali- tai verkkoehtoollisen viettämisen mahdollisuudesta. Lähestytään tätä kysymystä kahden tekstin kautta.

Ensimmäinen teksti ei itsessään käsittele pyhän ehtoollisen sakramenttia vaan kastetta sakramenttina. Tämä johtaa ajattelemaan, mitä sakramentti tarkoittaa. Lutherin *Iso katekismus* toteaa, että jotkut tahtovat erottaa uskon siitä kohteesta, johon se on liittynyt. Ihmissyyteen liittyvän ruumiillisuutemme takia usko liittyy sen kohteeseen, sillä emme ole pelkkiä ”henkiä”. Uskon täytyy tarttua johonkin ja niin se tarttuu kasteeseen, Sanaan ja veteen. Luther torjuu joidenkin esittämän vähättelyn ”ulkoista” merkkiä koskien. Ulkoinen (ruumis) kuuluu uskoon, sillä se on osa elämäämme.

”Pitäähän sen pakostakin olla ulkonainen, jotta se voitaisiin aistein havaita ja käsittää sekä viedä niiden välityksellä sydämeen. Onhan näet koko evankeliumikin ulkonaista, suullista saarnaa.”**

(Iso katekismus, IV osa, Kaste)

Vesi ja kasteen toimitus – veteen upottaminen ja sieltä ylös nostaminen – syöty leipä ja juotu viini ovat julistuksen ulkoista muotoja. Kasteessa symbolin (veteen upottamisen) tulee olla täysi, jotta kehomme ymmärtävät mitä on tapahtumassa. Me emme ole vain rationaalisia ja tietoisia mieliä vaan myös kehollisia olentoja. Ruumis ja sielu kulkevat yhdessä. ”Samoin kuin sana tunkeutuu korviin kohdatakse sydämen, samoin kohtaa itse toimitus silmät taivuttaakseen sydämen. Sanan ja toimituksen vaikutus on sama.”*** (Augsburgin tunnustuksen puolustus, XIII)

Tästä johtuen vesi on kasteessa olennaista. Veteen upottaminen on tärkeää. Kehollisuus on tärkeää. Voisimme jopa muotoilla ”sanan ja sakramentin” uudelleen julistukseksi Sanassa ja kehossa tai Sanassa ja riitissä. Ehtoollisen suhteen täyden osallistumisen mahdollistava ateria on tärkeää. Oikea leipä ja viini sekä ihmiset yhdessä syömässä ja juomassa. Seurakuntayhteisö muotoutuu tällaisen, Jumalan mittaamatonta hyvyttä koskevan julistuksen ympärille, ja tämä yhteys voi puolestaan, vaikka pienenäkin uskonyhteisönä, muokata yhteiskuntaa.

”Ruumis on keskipiste: kuinka kohtelemme apua tarvitsevia osoittaa, millaiseksi yhteiskunta on organisoitunut.”**** Tänään jokainen keho on puolustuskyvytön. Jokainen ihmisruumis on altis COVID19-virukselle. Kiinnittäessään tarkkaa ja syvästi kunnioittavaa huomiota kehollisuuteen ja erityisesti niihin, jotka ovat kaikkein heikoimmassa, uskonyhteisö voi auttaa koko yhteiskuntaa järjestäytymään koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi ja ihmisten parantumiseksi.

Sakramentit ja yhteys

Toinen tarkasteltava teksti on *Yksimielisyyden ohjeen* ”Täydellinen selitys” (*Solida declaratio*). ”Täydellinen selitys” on arvokas osa ekumeenista ja sovittelevaa historiaamme ja kuuluu luterilaiseen tunnustukselliseen aineistoon. Vaikka kaikki luterilaiset kirkot eivät ole sisällyttäneet Yksimielisyyden ohjetta tunnustusperustaansa, ”Täydellinen selitys” ja sen artikla 7, Pyhä ehtoollinen, voi auttaa meitä tänään:

”Siunaaminen eli asetussanojen lausuminen ei vielä sinänsä saa sakramenttia aikaan, ellei noudateta koko sitä ehtoollisen toimittamisen järjestystä, jonka Kristus on säätänyt. (...) Meidän on noudatettava Kristuksen käskyä: ’Tehkää tämä’. Siihen kuuluu koko toimitus, koko sakramentin toimittaminen. Kristillisen seurakunnan kokouksessa otetaan esiin leipää ja viiniä, toimitetaan siunaaminen ja jakaminen; ehtoollinen otetaan vastaan, syödään ja juodaan; samalla julistetaan Herran kuolemaa. Tämä käsky on pidettävä siitä mitään poistamatta tai muuttamatta. Näin pyhä Paavali (1 Kor. 10:16) kuvaa meille leivänmurtamisen sekä jakamisen ja vastaanottamisen koko toimituksen.”***** (Yksimielisyyden ohje, *Solida declaratio* §7)

Osuvasti nimetty ”koko toimituksen sääntö” laittaa erityisen painon eukaristian tai Pyhän ehtoollisen täydelle liturgiselle viettämiselle. Katkelman avauslause on ravisuttava erityisesti luterilaisten seurakuntien sekavien käytäntöjen valossa tänään ja menneinä aikoina: ”asetussanojen lausuminen ei vielä sinänsä saa sakramenttia aikaan”. Asetussanat eivät ole maagisia taikasanoja. Ne eivät osoita erityiseen hetkeen, jossa ”jotain” tapahtuu. Sen sijaan, täysi liturginen ehtoollisenvietto selebraatio kulminoituu suureksi kiitosrukoukseksi Pyhässä Hengessä, joka tuo esiin Jumalan radikaalin, itsensä antavan lahjan – Jumala lahjoittaa itsensä – Jeesuksen Kristuksen armon keskellämme. Jälleen esitetään vaatimus liturgisesta kokonaisuudesta ja yhteen kokoontuneiden ihmisten yhteisestä tekemisestä.

Kumpikin tarkasteltu teksti osoittaa samaan suuntaan: ”Ei” virtuaali- tai verkkoehtoollisen viettämiselle. Mutta ei hätää! Ei ole tarvetta huolestua tällaisesta verkkoympäristössä tapahtuvien sakramentaalisten käytänteiden kiellosta. Ensinnäkin, kirkko ei ole enenkään monina aikoina ja monin paikoin voinut viettää ehtoollista yhdessä (aikoina, jolloin on kohdattu vainoa, sotaa, nälänhätää, sairautta ja niin edelleen). Bonhoeffer kirjoittaa kirjassaan *Yhteinen elämä*, että ”Jumalan kansa on hajallaan ja pysyy yhdessä vain Jeesuksessa Kristuksessa, tultuaan yhdeksi, koska he muistavat häntä kaukaisissakin maissa. Uskovan ei lainkaan tarvitse tuntea häpeää kaivatessaan toisten kristittyjen fyysistä läsnäoloa, niin kuin hän muka näin tehdessään eläisi vielä liian lihallisesti.”*****

Tämän päivän erilainen kuuliaisuus

Osana kutsumustamme Sanan ja sakramentin palvelijoiksi, joudumme nyt odottamaan ehtoollisen viettämistä. Meidän ei ole syytä tuntea häpeää, sillä tämä odotus tähtää lähimmäisen hyvään ja vahvistaa kaipaustamme saada jälleen kokoontua yhteisöksi, henkilökohtaisesti ja kehollisesti läsnäolevina.

Toiseksi, olettehan uskollisesti opettaneet seurakunnissanne kasteen armon harjoittamisesta? Se ei tarkoita mitään muuta kuin uudistettavaksi itsensä antamista ja Jumalan suunnitelmiin suostumista. Tämä tarkoittaa sitä, että ajoittain jopa hyvien, hengellisten aikeiden tulee odottaa. (Niinpä, ajoittain Pyhä Henki voi jopa ottaa meiltä pois uskomme vahvimmat kiinnostuskohdat.) Tämä pandemian aika kutsuu meidät luottamuksen, odotuksen, valppauden ja toivon hengelliseen harjoitukseen, samoin kuin syvään kaipaukseen toinen toisiimme liittymisestä. Toisin sanoen, kasteen harjoittaminen ei ole välittömän hengellisen tyydytyksen tavoittamista.

Kolmanneksi, pohditaanpa mikä tekee Pyhän ehtoollisen vieton, ”the celebration of Holy Communion”, kommuunioksi? Kyse ei ole papin lausumista sanoista vaan Jumalan toiminnasta yhteen kokoontuneen seurakunnan keskellä ja keskuudessa. Voisiko Jumala toimia toisinkin, käyttäen muita välineitä kommuunio-yhteyden tuottamiseksi? Ilman muuta! Poikkeusaikoina yhteyttä rakentavat hehkuva rukous, Jumalan sanan mietiskely, julistaminen, opettaminen, syntien tunnustaminen, uusien tapojen etsiminen toinen toistemme taakkojen kantamiseksi, lukeminen ja laulaminen sekä eläminen Jumalan sanan mukaan. On myös olemassa meille vielä tuntemattomia välineitä. Jumalan ehdoton lupaus toimii myös vain Pyhän Hengen tiedossa olevin salatuin ja yllättävin väylin, käyttäen pyhien yhteyden kautta moninaisia välineitä historiamme kudoksessa.

Vaatiessani seurakunnan fyysistä kokoontumista eukaristian viettoon, en tarkoita sitä, että digitaalisen maailman tarjoamat välineet tulisi unohtaa. Niitä tulee käyttää luovasti ja oivaltavasti jumalanpalvelukseen. Mutta haluan korostaa sitä, että jokainen väline ei sovellu liturgisen ja sakramentaalisen elämän kaikkiin muotoihin.

Kun ihmisten yhteen kokoontuminen ei ole mahdollista, niin kuin nyt ei ole, ja ehtoollisen vietto ei ole siksi mahdollista, Jumala ei tuomitse seurakuntaansa tästä mahdottomuudesta. Rohkenen ajatella, että Jumala päinvastoin kiittää seurakuntaansa itsekurista ja maltista, sillä tämä itsehillintä tähtää lähimmäisen – etenkin vanhojen ja kaikista haavoittuvimpien – terveyteen ja hyvään, samoin kuin julkisen terveydenhuollon ja lopulta koko yhteiskunnan hyvään, jotta paluu normaalirytmiin ja elämään mahdollistuisi.

Kutsu luottavaan odotukseen

Neljänneksi, kirkolla on ollut käytäntönä viedä ehtoollista niille, jotka eivät ole päässeet sunnuntain jumalanpalvelukseen. Liturgia tuntee lyhyen rukouksen ja lähettämisen niille ehtoollispalvelijoille, jotka vievät leivän ja viinin yhteisestä kokoontumisesta poissaoleville. [Tällainen ehtoolliskäytäntö on kuvattu myös Jumalanpalvelusten oppaan 2009 sivulla 102.] Tämä käytäntö on kaunis side Jumalaa palvelemaan yhteisöön ja myös evankeliumin julistamista tässä yhteisössä. Mutta nyt ei tavoitella seurakuntalaisen ja työntekijän kohtaamista. Koronaviruksen maailmassa kommuunio saa hyvin toisenlaisen muodon. Kyse ei ole ennalta konsekkroitujen leivän ja viinin vastaanottamisesta tai jostain sellaisesta vaan tänään meitä kutsutaan johonkin erilaiseen. Jumala kutsuu meitä nyt inhimillisen rajallisuuden tilaan. Jumala kutsuu meitä odotuksen tilaan, odottamaan Jumalan työtä. Tässä odotuksessamme astumme myös sellaiseen ulottuvuuteen pyhien yhteydessä, jossa liitymme kaikkiin niihin, jotka ikänsä, sairauksiensa tai terveydellisten haasteidensa takia eivät säännönmukaisesti pääse osallistumaan jokaviikkoiseen ehtoollisenviettoon.

Viidenneksi, evankeliumimme tänään on odotus. Tätä voi kenties pitää kaikista perustavimpana määritelmänä kiteytykselle ”yksin uskosta”. Kun kaikki on riisuttu pois, voimme ainoastaan tukeutua uskossamme Jumalaan. Ja luottaa siihen, että Jumala ei tuota pettymystä odottavalle ja etsivälle sydämelle kuten ei myöskään odottavalle ja kaipaavalle yhteisölle.

Me emme voi aina saada kaikkea haluamaamme saman tien. Pandemian aikaan Jumala vakuuttaa meille, että emme olemme saaneet pelkuruuden henkeä vaan pikemminkin ”voiman, rakkauden ja terveen harkinnan hengen” (2. Tim. 1:7). Meidät on kutsuttu pidättyvyyden hengelliseen harjoitukseen. Näлкämme - meidän yhteisöllinen kaipauksemme – tuo esiin ja kasvattaa uskonyhteisön sisällä kasvavaa yhteisöllisyyttä. Tämä kaipaus on uusi hengellinen todellisuus meille monelle, mutta se on myös ikivanha tässä pyhien yhteydessä.

Lopuksi, sunnuntaiseksi jumalanpalvelukseksi verkossa, kirkko tarjoaa nyt sanajumalanpalveluksia tai päivittäisen rukoushetken mahdollisuuden. Kirkko on historiansa läpi jollain tavalla rukoillut päivittäin ja siis palvellut Jumalaa läpi viikon vailla ehtoollisenviettoa. Tällaisen jumalanpalveluksen muoto on yksinkertainen – psalmeja ja rukousta – vaikkakin monet uskonyhteisöt ovat laajentaneet palvelusta siten, että se kattaa johdannon, psalmin, Raamatun lukemisen ja rukouksen. Antakaa tämän yksinkertaisen kaavan ohjata verkossa toimitettavia jumalanpalveluksianne.

Paavali kirjoittaa: ”Olen varma siitä, ettei kuolema eikä elämä, eivät enkelit, eivät henkivallat, ei mikään nykyinen eikä mikään tuleva eivätkä mitkään voimat, ei korkeus eikä syvyys, ei mikään luotu voi erottaa meitä Jumalan rakkaudesta, joka on tullut ilmi Kristuksessa Jeesuksessa, meidän Herrassamme.” (Room. 8:38–39)

Siunatkoon ja varjelkoon Jumala sinua tänä poikkeuksellisena aikana.

* Martin Luther, “The German Mass” trans Dirk G. Lange in “The Annotated Luther: Church and Sacraments”, vol 3 (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2016).

** Kolb, Robert and Wengert, Timothy. J. “The Book of Concord: the confessions of the Evangelical Lutheran Church” (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2000), 460.

*** Kolb and Wengert, “The Book of Concord”, Apology to the Augsburg Confession, Article 13.

**** Sallie McFague, “Life Abundant” (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2001), 174.

***** Kolb and Wengert, “The Book of Concord”, 607

***** Dietrich Bonhoeffer, “Life Together and Prayerbook of the Bible”, trans. Daniel W. Bloesch and James H. Burtness (Minneapolis: Fortress Press, 2005), 28 and 29.